

Hasan Kaplan

Bâkî'nin Ses Dünyası

Bâkî'nin Ses Dünyası

Hasan Kaplan

Hasan Kaplan

BÂKÎ'NİN SES DÜNYASI

© DÜN BUGÜN YARIN YAYINLARI™, 2017

DBY: 42

Edebiyat: 12

ISBN: 978-605-4635-41-2

Sertifika No: 18188

Birinci Baskı:

İstanbul, 2017

Yazar:

Hasan Kaplan

Yayın Yönetmeni:

İrfan Güngörür

Editör:

Furkan Öztürk

Sayfa Düzeni:

DBY Ajans

Kapak Uygulama:

Emre Güngör

Baskı/Cilt:

Birlik Ozalit

Nispetiye Mah. Birlik Sok. No: 2 Zemin Kat

Nevin Arıcan Plaza - Levent Beşiktaş / İstanbul

Tel: +90 212 269 30 00 Sertifika No: 20179

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI / Library Cataloging-in-Publication Data (CIP)

Kaplan, Hasan (Yrd. Doç. Dr.)

Bâkî'nin Ses Dünyası / Yrd. Doç. Dr. Hasan Kaplan __

İstanbul : DBY Yayınları, 2017.

552 s. ; 15,0 x 21,0 cm __ (DBY Yayınları ; No. 42) __ Dizin var

978-605-4635-41-2

1- Edebiyat 2- Türk Edebiyatı 3- Bâkî 4- Şiir

DÜN BUGÜN YARIN YAYINLARI

Ankara Caddesi, Ünal Han No: 21/4

Cağaloğlu - Fatih / İstanbul

Tel.: +90 212 526 98 06

www.dby.com.tr • dby@dby.com.tr

İçindekiler

Kısaltmalar.....	6
Tablolar Listesi.....	14
Ön Söz.....	15
Giriş.....	19

BİRİNCİ BÖLÜM

SÖZE DAYALI AHENK

Söz Tekrarları ile Sağlanan Ahenk.....	35
Birli Söz Tekrarları	43
Beyitte Birli Söz Tekrarları.....	43
Birinci Mısranın İlk Kelimesinin Tekrarı.....	43
Birinci Mısranın İlk ve Son Kelimesinin Dışındaki Bir Kelimenin Tekrarı.....	45
Birinci Mısranın Son Kelimesinin Tekrarı.....	46
Mısraların İlk ve Son Kelimeleri ile Kafiye ve Redif Dışında Kalan Kelimelerin Tekrarı.....	48
Birinci Mısranın İlk ve Son Kelimesi Dışında Bir Kelimenin İkinci Mısrada Birden Çok Tekrarı.....	49

İkinci Mısranın İlk ve Son Kelimesi Dışında Bir Kelimenin Birinci Mısrada Birden Çok Tekrarı.....	49
Birinci Mısranın Başındaki İlk Kelimenin İkinci Mısranın da İlk Kelimesi Olarak Tekrarı.....	50
Mısrada Birli Söz Tekrarları.....	50
Birinci Mısrada Birli Söz Tekrarları.....	51
Birinci Mısranın İlk Kelimesinin Tekrarı.....	51
Birinci Mısranın İlk Kelimesi Dışında Bir Kelimenin Tekrarı.....	51
İkinci Mısrada Birli Söz Tekrarları.....	52
İkinci Mısranın İlk Kelimesinin Tekrarı.....	52
İkinci Mısranın İlk Kelimesi Dışında Bir Kelimenin Tekrarı.....	53
İki Mısrada Birli Söz Tekrarları.....	54
Aynı Kelimenin Her İki Mısrada Birden Çok Tekrarı.....	54
Her İki Mısrada Farklı Kelimelerin Birli Tekrarı.....	55
İkili Söz Tekrarları.....	55
Çapraz Söz Tekrarları.....	55
Birinci Mısrada İlk Sırada Söylenen Kelimenin Şiirin Rediften Önce Gelen Kafiyesi Olarak Tekrarı.....	55
Birinci Mısrada İlk Sırada Söylenen Kelimenin Beytin Sonunda Tekrarı.....	56
Birinci Mısrada İlk Sırada Söylenen Kelimenin Şiirin Redifi Olarak Tekrarı.....	56
Birinci Mısrada İlk Sırada Söylenen Kelimenin Kafiye ve Redif Dışında Tekrarı.....	56
Düz Söz Tekrarları.....	57
Birinci Mısrada İkinci Sırada Söylenen Kelimenin Şiirin Rediften Önce Gelen Kafiyesi Olarak Tekrarı.....	57
Birinci Mısrada İkinci Sırada Söylenen Kelimenin Beytin Sonunda Tekrarı.....	57
Birinci Mısrada İkinci Sırada Söylenen Kelimenin Şiirin Redifi Olarak Tekrarı.....	58
Birinci Mısrada Söylenen İki Kelimededen Birincisinin Şiirin Kafiyesi, İkincisinin de Redif Olarak Tekrarı.....	58
Birinci Mısradaki Kelimelerin Kafiye ve Redif Dışında Tekrarı.....	58
Bağlaçlı Tamlamalarla Yapılanlar.....	59
Birleşik Eylem ve Deyimlerle Yapılanlar.....	59
Bir Söz Öbeğini İki Ayrı Kelime Hâlinde Açma ya da İki Ayrı Kelimeyi Bir Söz Öbeği Hâline Getirme.....	59
Özel İkili Kelime Tekrarları.....	60
Yalnız Bir Mısrada Yapılan İkili Kelime Tekrarları.....	60
Üçlü Söz Tekrarları.....	61
Birinci Mısrada Üçüncü Sırada Bulunan Kelimenin İkinci Mısrada İlk Olarak Tekrarı.....	61
Üçlü Öbeğin İlk Kelimesinin İkinci Mısrada İlk Olarak Tekrarı.....	62
Üçlü Öbeğin İkinci Kelimesinin İkinci Mısrada İlk Olarak Tekrarı.....	62
Karma Üçlü Söz Tekrarları.....	63
Dörtlü Söz Tekrarları.....	63
Beşli Söz Tekrarları.....	63
Sistemli Söz Tekrarlarına Dair Genel Değerlendirme.....	63
İkilemeler.....	69
İkilemeler Etrafında Oluşan Ses Düzeni.....	70
Yansıma Kelimelerle Kurulu İkilemeler ve Taklidî Ahenk.....	76
Birden Çok İkilemenin Aynı Beyitte Kullanımıyla Sağlanan Ahenk...	80
İkilemelerin Sağladığı Ritmik Hareket.....	84
Bağlaç Tekrarları.....	87
Gerek...Gerek.....	88
Hem...Hem.....	89
Yâ...Yâ.....	90
Ne...Ne.....	92
Sıralı Tekrar.....	95
Metin Seviyesinde Söz Tekrarları.....	102
İki Beyit Arası Söz Tekrarları.....	102
İkiden Fazla Beyitte Söz Tekrarları.....	107
Redd-i Matla.....	111

İKİNCİ BÖLÜM

SESE DAYALI AHENK

Ses Tekrarları ile Sağlanan Ahenk	115
Cinas	115
Tam Cinaz	116
Mürekkebi Cinaz.....	116
Muharref Cinaz	117
Nâkıs Cinaz.....	117
Mutarrafi Cinaz.....	117
Müşevveşi Cinaz	118
Müzeyyel Cinaz.....	119
Lâhık Cinaz.....	120
Başta Olan Lâhık Cinaz	120
Ortada Olan Lâhık Cinaz	121
Sonda Olan Lâhık Cinaz.....	121
Mükerrer Cinaz	122
Hattî Cinaz.....	123
Beyitte Birden Çok Cinaz Kullanımı.....	123
Art Arda Cinaz Kullanımı.....	129
Art Arda Sıralanan Kelimeleri Cinazlı Kullanma.....	129
Aynı Tamlamada Kelimeleri Cinazlı Kullanma	132
Cinas ve Söz Tekrarı.....	133
İştikak	135
İştikak ve Ses Düzeni.....	140
Kalb	143
Nida	146
Paralelizm	151
Tam Paralelizm	154
Yarım Paralelizm.....	156
Paralelizmde Söz ve Anlam Yapısı	161
Paralelizmde Ahenk.....	164

Ek-Hece Tekrarları	166
Armoni	168
Aliterasyon.....	171
B Aliterasyonu	178
C Aliterasyonu	184
Ç Aliterasyonu	186
D Aliterasyonu.....	188
F Aliterasyonu.....	196
G Aliterasyonu.....	197
H Aliterasyonu.....	204
K Aliterasyonu	213
L Aliterasyonu	223
M Aliterasyonu	230
N Aliterasyonu	237
R Aliterasyonu.....	249
S Aliterasyonu.....	259
Ş Aliterasyonu.....	270
T Aliterasyonu	278
V Aliterasyonu.....	287
Y Aliterasyonu.....	289
Z Aliterasyonu	293
Düzenli Aliterasyon	296
Seslerin Art Arda Kullanımı	297
Mısra Başı ve Sonu Aynı Sesler-Aliterasyon.....	300
Bâkî’de Aliterasyonu Oluşturan Ortak Kelime Kadrosu	301
Yalnız Sesler.....	325
Asonans	329
A Asonansı	331
I Asonansı.....	341
U Asonansı	343
O ve Ö Asonansları	346
E Asonansı.....	347
İ Asonansı.....	352
Ü Asonansı	356
Ses Dağılımında Etkili Olan Unsurlar	358
Ses İncelemesine Dair Soru(n)lar ve Teklifler.....	360

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

RİTİM

Ritmî Sağlayan Unsurlar	369
Aruz Ölçüsü	371
İmale.....	374
Farsça Tamlama Kesresinde Yapılan İmaleler.....	375
Farsça Atıf Vâvlarında Yapılan İmaleler	376
Türkçe Olmayan Kelimelerde Yapılan İmaleler	378
Türkçe Kelimelerde İmaleler.....	381
Türkçe Eklerde İmaleler.....	396
Ahengi Destekleyen İmaleler	401
Paralel İmaleler.....	409
Yalnız İmaleler ve İşlevi	410
Ahengi Bozan İmaleler	414
Med.....	417
Med-Ahenk Münasebeti.....	423
Med-Çokluk Eki Kullanımı	433
Med-Nida Kullanımı.....	435
Sonu Nun ile Biten Hecelerde Med.....	437
Türkçe Kelimelerde Med	440
Ulama Yerine Med	444
Kafiyede Med.....	444
Ulama.....	446
Ulamasız Kullanımlar	453
Zihaf	455
Taktinin Ritmi.....	461
Kusursuz-Tasarrufsuz Beyitler	464
Kafiye ve Redif	465
Kafiye	467
Kafiyenin Tekrarı (Ses Tekrarı).....	473
Kafiyenin Birinci ve İkinci Mısrada Bir Kez Tekrarı.....	473
Kafiyenin Birinci ve İkinci Mısrada Birden Çok Tekrarı.....	474
Kafiyenin İkinci Mısrada Tekrarı	475
Kafiyenin İkinci Mısrada İkiden Çok Tekrarı.....	477

Kafiye ve Redife Ait Seslerin Birlikte Tekrarı	477
Musammat Kafiye.....	478
Tunç Kafiye.....	479
Kafiyeli Kelimeler Arasında Ses Ortaklığı	483
Redif	485
İkileme Redif İkileme Kafiye	496
Kafiye-Redif Ses Bütünleşmesi.....	499
Kafiye-Redif Arasında Ulama.....	500
Diğer Ritim Unsurları	501
Cümlelerin Ritmi.....	501
Sıralama ve Söz Dizimine Dayalı Ritim.....	509
Bağlaç Tekrarına Dayalı Ritim.....	515
Sonuç.....	521
Kaynakça	533
Dizin	543

Tablolar Listesi

Tablo 1: Ünsüzlerin Kullanım Sıklığı ve Yüzdesi	171
Tablo 2: Seda Bakımından Ünsüzlerin Kullanım Sıklığı.....	172
Tablo 3: Temas Derecesi Bakımından Ünsüzlerin Kullanım Sıklığı.....	172
Tablo 4: Teşekkül Noktası Bakımından Ünsüzlerin Kullanım Sıklığı.....	173
Tablo 5: Nazım Şekillerine Göre Ünsüzlerin Kullanım Sıklığı	173
Tablo 6: Kasidenin Bölümlerine Göre Seslerin Kullanım Sıklığı.....	176
Tablo 7: G Aliterasyonunu Oluşturan Kelimeler	198
Tablo 8: H Aliterasyonunu Oluşturan Kelimeler Listesi	204
Tablo 9: Aliterasyonu Oluşturan Ortak Kelime Kadrosu.....	305
Tablo 10: Ünlülerin Kullanım Sıklığı ve Yüzdesi	329
Tablo 11: Nazım Şekillerine Göre Ünlülerin Kullanım Sıklığı.....	330
Tablo 12: Kalınlık-İncelik Bakımından Ünlülerin Kullanım Sıklığı ve Yüzdesi.....	330
Tablo 13: Şiirlerin Bahir ve Kalıplara Göre Dağılımı	373
Tablo 14: İmalelerin Hecelere Göre Dağılımı	374
Tablo 15: İmale Yapılan Yabancı Kelimeler	378
Tablo 16: İmale Yapılan Türkçe Kelimeler ve Sıklığı	381
Tablo 17: Sonu G ile Biten Türkçe Kelimelerde Yapılan İmaleler ve Sıklığı.....	389
Tablo 18: Sonu Ş ile Biten Türkçe Kelimelerde Yapılan İmaleler ve Sıklığı.....	392
Tablo 19: Divanda Kullanım Sıklığına Yakın Sayıda İmale Yapılan Kelimeler	394
Tablo 20: Türkçe Eklerde Yapılan İmaleler ve Sıklığı	396
Tablo 21: Med Yapılan Kelimeler Listesi ve Sıklığı	419
Tablo 22: Med Yapılan Türkçe Kelimeler ve Sıklığı	441
Tablo 23: Zihaf Yapılan Kelimeler ve Sıklığı	456
Tablo 24: Kafiye'nin Nazım Şekillerine Göre Dağılımı ve Kullanım Sıklığı.....	468
Tablo 25: Redif Türleri ve Nazım Şekillerine Göre Dağılımı	486
Tablo 26: Kelime Şeklinde Redifler ve Kullanım Sıklığı.....	487
Tablo 27: Kelime Grubu ve Ek+Kelime Grubu Şeklinde Redifler	488
Tablo 28: Ek ve Ek+Ek Şeklinde Redifler	488
Tablo 29: Ek+Kelime Şeklinde Redifler.....	489

Ey bülbül, sesten başka bir şey yokmuş sende de!..

Plutarkhos – Moralia, Sayings of Spartans

Ön Söz

Türk kültür tarihinin en uzun devresini oluşturan Osmanlı Devleti döneminden günümüze pek çok kültür ürünü eser kalmıştır. Bunlar içerisinde, üç kıtaya hükmeden imparatorluk insanının meydana getirdiği medeniyetin yansımalarını ihtiva eden, bu insanın duygu ve düşünce dünyasını yansıtan şiirlerle bu şiirlerin toplandığı divanlar önemli bir yer tutmaktadır. Divan edebiyatı sahasında yapılan çalışmalar daha çok bu divanların yayımlanması ve farklı yönlerden incelenmesi, biyografi, edebiyat tarihi ve esere dönük tahlilî çalışmalar şeklinde bir çizgi göstermektedir.

Günümüzde birçok divanın tenkitli yayımı yapılmıştır. Divan edebiyatındaki manzum ve(ya) mensur türlere ve nazım şekillerine dair önemli çalışmalar ortaya koyulmuştur. Divan edebiyatının toplumsal yönü, sosyal hayatın ve maddî kültürün divanlara yansımaları hem şairlere hem de yüzyıllara dayalı olarak incelenmiştir. Yayımlanmış divanların birçoğu farklı yönlerden tahlil edilmiştir. Yapılan bu tahliller daha çok eseri meydana getiren unsur ve mefhumların tespit edilerek bunların ne maksatla, nasıl, nerelerde, ne mana ve münasebetler içerisinde kullanıldığını izah şeklinde olmuştur. İncelemeler sonucunda şairlerin his ve hayal dünyası, fikri muhtevası tespit edilmiştir. Çalışmalarda şairlerin vezin ve kafiye kullanımlarından bahsedilmiş olsa da bu bölümler kısa tutulmuş, şairlerin hangi vezin, kafiye ve redifleri kullandıkları tespit aşamasında kalmıştır. Bir şairin şiirlerinde ritim ve ahengi hangi yollarla

(nasıl), ne oranda sağladığı, ritim ve ahengin şiirlerde mana ile olan münasebeti çoğunlukla göz ardı edilmiştir. Son yıllarda bu alana dair bazı tezler hazırlanmış olsa da bunların bir kısmında sadece madde başlarına dair örnekler sıralanmış, şairlerin ahengi ve ritmi nasıl sağladıkları detaylı bir şekilde gösterilmemiştir. Bu tezlerin bazılarında ise belagat ilmi esas alındığından çalışmalar çok fazla belagatle boğulmuştur. Belagatin yıllarca söylediklerinin dışında yeni şeyler söyleyememiştir.

Metni farklı yönlerden incelemeyi ve değerlendirmeyi esas alan modern metin çözümleme yöntemleri de artık divan edebiyatında kullanılmaktadır. Modern yöntemlerden hareketle divan edebiyatı metinlerini yeniden anlama yolunda yapılan -ve çoğunlukla makale düzeyinde kalan- çalışmalarda ritim ve ahengin dikkate alındığı görülmektedir. Ancak bunlar bir şairin tüm şiirleri yerine, yalnız bir şiiri üzerine yapıldığı için, çoğu zaman genellemelerden uzak o şiire has sonuçlar ihtiva etmektedir.

Bu çalışma divan edebiyatı sahasında ritim ve ahenge dair görülen bu eksikliklerden hareketle ortaya çıkmıştır. Yukarıda da açıklanan sebeplerden dolayı divan edebiyatının önemli şairlerinden biri olarak kabul edilen ve büyük bir ses şairi olduğu vurgulanan Bâkî, ritim ve ahenk yönünden tahlile tabi tutulmuştur. Divan şairlerine dair üslup çalışmaları maalesef istenen düzeyde değildir. Bu çalışma, bir yönüyle üsluba dairdir. Gerek modern yöntemlerin dikkatlerinden gerekse belagat ilminin bazı verilerinden istifade ederek bir divan şairinin tüm şiirlerini ses, ahenk ve ritim yönünden incelemek ve çıkan sonuçlardan hareketle şairin üslubuna dair bazı tespitlerde bulunmak, bu çalışmanın amaçlarından birini oluşturmuştur.

Bu çalışma, bir divan şairinin tüm şiirlerinin ses ve çeşitli düzeydeki tekrarlar yönünden incelenmesi, her bir sesin sağladığı ahengin diğer seslerle ve anlamla olan münasebetinin örneklere ve işlevsel tablolara dayalı olarak gösterilmesi, tüm aruz uygulamalarının ayrıntılı olarak değerlendirilmesi gibi yönlerden sahasında bir ilktir. Çalışmada Bâkî'nin şiirleri ses, kelime ve kelime grubu tekrarları, vezin ve kafiye kullanımları yönünden sayısal veriler ve tablolar eşliğinde incelenmiştir. Şairin vezin, kafiye, sıralama, cümle yapısı ve tekrarlar yoluyla sağladığı ritim; seslenmeye dayalı sanatlar (cinas, istikak, kalb...), tekrarlar, aliterasyon, asonans ve paralelizm ile sağladığı ahenk üç ana bölümde değerlendirilmiştir.

Kitabın sonuna çalışmada tercih edilip kullanılan, ritim ve ahenge dair kavramları içeren bir dizin eklenmiştir. Bu dizinle hem ritim ve ahenge dair bir terminoloji oluşturulmaya çalışılmış hem de araştırmacılara ritim ve ahenge dair yapılacak bir incelemede dikkate alınabilecek başlıklar gösterilmek istenmiştir. Ahenk ve ritim gibi çok yönlü bir konunun tüm yönleriyle çözümlenmesi çalışmanın sınırlarını aşacak boyuttadır. Ancak önemli sonuçlar ortaya koyduğu düşünülen bu çalışmanın ileride yapılacak bazı çalışmalara model olacağı beklenmektedir. Çalışmada her bir ritim ve ahenk ögesi yorumlanırken bazı eksik ve hatalı değerlendirmeler ortaya çıkmış olabilir. Gelecekte yapılacak çeşitli çalışmalar ile bunların giderileceği düşünülmektedir.

Bu çalışma 2013 Ağustos'unda savunulan ve jüri tarafından kabul gören doktora tezinin yakın çevremizin yayımlanması gerektiği yönündeki telkin ve ısrarlarıyla dört yıl aradan sonra baştan sona yeniden gözden geçirilmiş, düzenlenmiş, gözden kaçan kaynaklar eşliğinde tekrar değerlendirilerek yayıma hazırlanmış hâlidir.

Çalışmamız varlığını iki isme borçludur. Kendisini tanımaktan mahrum kalsam da, birçok divan şairi, bilhassa da Fuzûlî üzerine yaptığı üslup çalışmaları ve farklı yaklaşımları ile önümü aydınlatan Prof. Dr. Cem DİLÇİN, çalışmalarıyla tezimize model olmuştur. Kendisini rahmet ve şükranla anıyorum. Bilgisayarla ilgili karşılaştığım problemlerde yardımcı olan Doç. Dr. Halil ÇELTİK'e, tezle ilgili problemlerimi sabırla dinleyen ve çözüm getiren Prof. Dr. Yaşar AYDEMİR'e, iki yıl boyunca bana sabreden ve çocuklarıma yönelik bazı sorumluluklarımı üstlenen eşim Fatma KAPLAN'a, ilk günden şu ana kadar tüm eğitim-öğretim hayatımı yakından takip eden ilk öğretmenim babam Nebi Musa KAPLAN'a teşekkürü bir borç bilirim. Özel olarak teşekkürü ise tez danışmanım ve yıllardır öğrencisi olmaktan gurur duyduğum Prof. Dr. Cemâl KURNAZ'a ayırmak istiyorum. Bu çalışma varlığını ona borçludur. Doktora ders döneminde dikkatimi bu alana çeken, yaptığı çok çeşitli ve farklı çalışmalarıyla ritim ve ahenge dair yeni bakışlar kazandıran hocama sonsuz saygı ve teşekkürlerimi sunuyorum.

Hasan Kaplan

Ankara, 2017

Dizin

A
abartma 82, 100
abartma vurgusu 326, 405, 406, 407, 413, 424, 425, 426, 429, 430, 433, 434, 435, 439, 443, 529
açık hece 374, 375, 387, 390, 418, 450, 458, 530
ahengin derecesi 37
aheng-i taklidî 76
ahenk 15, 16, 19, 20, 21, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 35, 37, 41, 50, 64, 66, 69, 76, 77, 79, 80, 81, 82, 84, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 94, 95, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 106, 108, 109, 112, 115, 116, 123, 129, 130, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 140, 142, 143, 144, 145, 146, 148, 149, 150, 151, 153, 154, 156, 159, 162, 164, 165, 166, 168, 170, 171, 177, 179, 181, 185, 186, 187, 189, 192, 195, 199, 200, 201, 204, 205, 206, 207, 208, 210, 211, 213, 214, 218, 219, 220, 222, 224, 225, 226, 227, 228, 229, 230, 231, 232, 233, 234, 235, 236, 238, 239, 241, 242, 243, 246, 250, 252, 253, 254, 255, 257, 258, 259, 262, 268, 269, 270, 271, 272, 274, 275, 276, 277, 278, 280, 281, 282, 284, 285, 286, 288, 289, 290, 291, 296, 298, 301, 302, 325, 329, 331, 332, 333, 335, 339, 342, 345, 350, 352, 358, 361, 362, 363, 364, 369, 370, 371, 372, 374, 375, 376, 387, 392, 393, 395, 397, 398, 399, 400, 401, 402, 403, 404, 405, 406, 407, 408, 409, 410, 411, 413, 414, 418, 423, 424, 427, 428, 433, 435, 436, 438, 439, 440, 443, 444, 446, 447, 448, 449, 450, 452, 453, 461, 462, 463, 466, 467, 470, 473, 477, 481, 482, 483, 484, 485, 486, 492, 493, 496, 497, 498, 499, 500, 501, 502, 504, 505, 508, 509, 513, 516, 517, 518, 519, 521, 522, 523, 524, 527, 528, 529, 530, 531, 532
ahenkli söyleyiş 163
akıcı ses 179, 223, 231, 233, 257
akıcı ünsüz 90, 143, 146, 175, 178, 179, 185, 197, 211, 213, 215, 223, 224, 230, 231, 233, 234, 237, 239, 240, 242, 246, 249, 258, 259, 260, 270, 275, 279, 289, 293, 365, 470, 525
akıs 30, 36
aksiyon 97, 403, 513

algısal yansıma 359
aliterasyon 20, 29, 30, 35, 71, 77, 78, 79, 80, 81, 85, 94, 98, 101, 130, 140, 144, 166, 169, 170, 171, 176, 178, 179, 180, 181, 182, 183, 184, 185, 186, 187, 188, 189, 191, 192, 193, 195, 196, 197, 198, 200, 201, 202, 203, 205, 206, 207, 208, 210, 211, 212, 213, 215, 217, 219, 221, 222, 225, 227, 228, 229, 233, 234, 236, 238, 240, 241, 243, 244, 245, 246, 247, 249, 250, 251, 252, 254, 255, 256, 257, 259, 260, 261, 262, 263, 265, 266, 267, 268, 269, 270, 271, 272, 275, 276, 277, 278, 280, 281, 282, 283, 284, 285, 286, 287, 288, 289, 290, 291, 292, 294, 295, 296, 297, 298, 300, 302, 304, 327, 333, 334, 335, 338, 340, 345, 350, 359, 360, 361, 364, 392, 404, 423, 424, 428, 493, 506, 522, 524, 525, 526
alt damak \“k\”si 214, 215, 218, 219, 221, 222
anaphora 41
anlam-ahenk münasebeti 443
anlambilimsel yineleme 37
anlam birliği 100, 102, 522
anlam bütünlüğü 103, 104, 112, 136, 145, 493
anlam düzeni 69, 152
anlam genişlemesi 65, 221, 226, 291, 521
anlam tabakası 153, 283
anlam uyumu 161
anlam ve ses tabakası 37
aperiyodik ses 266
aperiyodik ses dalgaları 197, 205, 217, 266, 287
armoni 30, 79, 90, 143, 166, 169, 182, 199, 200, 295, 335, 350, 359
armonik değer 477, 499, 531
armonik yapı 473, 531
artyineleme 36, 37
aruz 25, 96, 220, 301, 325, 371, 372, 373, 374, 403, 404, 413, 414, 418, 425, 437, 440, 442, 446, 455, 458, 461, 462, 464, 479, 505, 508, 509, 527, 528, 529, 530
aruz hataları 464
aruz kusuru 220, 403, 404, 414, 418, 440, 446, 458, 528, 530
aruz ölçüsü 371, 402, 527
aruz tasarrufu 372, 442
aruz uygulamaları 372, 373, 374, 410, 413, 455, 527, 529, 530
aruz uygulaması 446, 530
aslı uzun ünlü 394
aslı ünlü uzunlukları 392
asonans 20, 29, 30, 77, 80, 81, 90, 98, 101, 130, 166, 170, 201, 210, 212, 216, 217, 219, 252, 266, 268, 272, 274, 330, 331, 332, 333, 335, 336, 338, 339, 340, 341, 342, 344, 345, 346, 347, 349, 350, 351, 352, 353, 356, 360, 361, 364, 428, 522, 527
atıf vâvı 59, 80, 95, 152, 375, 376, 377, 512, 513, 528
Aziz-i Mısri. *Bkz.* Aziz Ali Bey
B
bağlaç tekrarı 87
bağlaç yinelemesi 36
baskın ses 286, 302, 359
başta lâhık cinas 120
benzetme 82
biçimbirimsel yineleme 36, 41
bilingli imale 400, 401, 403, 405, 529
birincil uzun ünlü 388, 394
birli söz tekrarı 43, 50, 64, 68, 69, 93, 134, 138, 148, 242, 493, 521
C
cinas 20, 28, 30, 31, 40, 65, 94, 115, 116, 123, 124, 126, 127, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 137, 138, 143, 144, 145,

182, 195, 215, 225, 226, 345, 358, 371,
407, 436, 438, 477, 481, 493, 498, 521,
523, 524, 531
cinaslı kafiye 482
cümle 28, 98, 112, 164, 296, 337, 370, 375,
426, 436, 460, 462, 463, 484, 490, 493,
497, 502, 503, 504, 505, 506, 507, 508,
510, 513, 514, 527, 532
cümle düzeni 506
cümlelerin ritmi 112
cümle yapısı 112, 462, 463, 490, 493, 502,
503, 504, 505, 506, 507, 508, 532

Ç
çapraz kafiye 491
çaprazlama 36
çapraz redif 491
çapraz söz düzeni 289
çapraz söz tekrarı 55, 66, 89, 517
çapraz yineleme 37
çift anlamlı yineleme 37
çoğaltma 82
çokluk eki 250, 427, 433, 434, 435, 529

D
Damad Salih Paşa. *Bkz.* Salih Paşa, Damad
denkleştirme bağlacı 89
deruni ahenk 241
dış ahenk 28, 465
dış uyum 64
dikey eşitlik 161, 162, 163
dikey ilişki 152, 162
dikey karşıtlık 161, 162
dikey uyumluluk 163, 164
dilbilimi 168
dış-damak ünsüzü 184
dış-dudak ünsüzü 196
dış eti ardı ünsüzü 197, 270
dış eti ünsüzü 188, 196, 223, 237, 249,
259, 261, 278, 293

dış ünsüzü 188, 248
doğal durak 95, 96, 97, 98, 424, 463, 492,
513, 518, 530
dua beyti 111, 131, 208, 431
dua bölümü 111, 177, 206, 295
dudak ünsüzü 93, 178, 179, 230, 234,
287, 526
durak 510, 511, 518
duraklama 99, 453, 513
duygusal bağlam 223, 231, 232, 245, 246,
259, 525, 526
duygusal tepki 233, 239, 240, 243, 245,
259, 359, 507, 524, 525, 526
düzenli aliterasyon 102, 185, 199, 212, 296

E
ek-hece tekrarları 166
ek yinelemesi 37
epik karakter 177, 266, 267
epik söyleyiş 275
epik şiir 224, 275
eşdeğer öge 89, 90
eşdeğer tekrar 166
eşit aralık 187, 229, 258, 525
eşit uzaklık 186, 199, 205, 252, 364, 404
eşit uzunluk 96, 97, 98, 163, 165, 463,
464, 483, 492, 508
eşit uzunluktaki cümle 295, 508
eşit yapılu cümle 503, 508, 509, 532

F
fahiye 67, 180, 398
fonetik 178

G
geleneğin ses tecrübesi 205, 358, 525
geniz sesi 248
gırtlak ünsüzü 204
girizgah 209
görsellik 81, 82, 85, 130, 218, 353, 355

görüntüsel algı 353
grafem 388
gramatikal ek tekrarı 505
gramatikal şekil 518
gramatikal yapı 518
gramatik yapı 153
Gümülcineli. *Bkz.* İsmail Bey, Gümülcineli

H
hakimâne söyleyiş 183, 215
halis şiir 171
hareket 69, 79, 80, 83, 84, 85, 86, 87, 97,
130, 186, 191, 192, 193, 195, 220, 252,
253, 254, 255, 256, 259, 264, 281, 295,
339, 340, 344, 350, 351, 358, 403, 405,
423, 446, 450, 490, 491, 503, 511, 515,
518, 520, 522, 524, 527, 531
harekete dayalı imaj 490
harekete dayalı öge 86, 130
harekete dayalı ögeler 255, 256, 258, 259,
506, 518, 525, 526
harekete dayalı ritim 130, 192, 405, 506, 516
hareketi destekleyen ritim 436
hareket imajı 403, 490
hareketli ritim 510, 511, 512, 513, 514
hareket ögesi 86, 191, 193, 195, 200, 252,
253, 254, 255, 258, 259, 358, 423, 511,
518, 531
hareket unsuru 84, 97, 220
hareket ve ses ögesi 192, 193, 350
harmonik 178, 179, 191, 200, 223, 224,
235, 266
hatfî cinas 123, 134
hâ-yı resmîye 380
hazır ses kalıpları 358, 525
hece ölçüsü 371
hece tekrarı 31, 71, 87, 98, 104, 106, 140,
161, 166, 227, 272, 413, 428, 505, 522,
524, 527
hikemî söyleyiş 138, 149, 214

hikemî şiir 285
Hilmi Efendi. *Bkz.* Hüseyin Hilmi Efendi
hissî ve lirik durum 359
hissî ve lirik konular 223, 525
hüsn-i ta'lil 82, 180, 187, 188, 193, 194,
255, 276, 283, 333, 404, 405, 428

İ
iade 28, 30, 36, 37, 39, 40, 47
iç ahenk 28, 130, 153, 170, 401, 465
iç içe cümle 503, 532
iç kafiye 29, 179, 409, 478
iç uyum 30, 64, 440
ikileme 69, 70, 71, 76, 77, 78, 79, 80, 81,
82, 83, 84, 85, 86, 87, 90, 99, 108, 129,
130, 187, 200, 201, 241, 265, 274, 275,
380, 406, 407, 411, 430, 431, 436, 439,
496, 497, 498, 499, 522, 531, 534, 536
ikili kavram 522
ikili öge 92, 93
ikili söz paralelligi 90
ikili söz tekrarı 57, 60, 64, 67, 69, 89
ikili unsur 88
ikizleme 36
imale 31, 96, 99, 149, 192, 276, 292, 372,
374, 375, 377, 378, 380, 381, 387, 388,
389, 390, 391, 392, 393, 394, 395, 396,
397, 398, 399, 400, 402, 403, 404, 405,
406, 407, 408, 409, 410, 411, 412, 413,
414, 418, 428, 439, 442, 448, 455, 464,
527, 528, 529
ince ünlü 82, 90, 143, 331, 347
inşad 28, 401, 453, 461
irsad 28
istiare 283
istifham 99, 106, 154, 439
işaret sıfatı 96, 99, 402, 439, 454
iştikak 28, 30, 31, 81, 93, 94, 134, 135,
136, 137, 138, 139, 140, 142, 143, 144,
196, 244, 264, 334, 358, 493, 523, 524
izafet kesresi 59, 152, 331

K

kafiye 20, 27, 28, 29, 30, 31, 35, 37, 47, 48, 49, 52, 53, 59, 64, 90, 92, 93, 98, 100, 103, 112, 123, 129, 133, 138, 140, 144, 145, 164, 165, 166, 174, 183, 212, 220, 224, 230, 237, 238, 242, 243, 247, 250, 251, 252, 274, 290, 301, 331, 359, 370, 395, 412, 428, 429, 438, 444, 461, 463, 464, 465, 466, 467, 469, 470, 471, 473, 474, 476, 477, 478, 479, 480, 481, 482, 483, 484, 485, 486, 490, 491, 492, 496, 497, 498, 499, 500, 501, 505, 509, 510, 519, 521, 523, 524, 526, 527, 529, 530, 531, 532

kakofoni 481

kalb 143, 144, 145, 146, 358, 523, 524

kalın ünlü 272, 331, 347

kapalı hece 374, 375, 387, 414, 418

karşılaştırma 66, 67, 68, 521

karşılaştırma-denkleştirme bağlacı 87, 522

karşılaştırma ve denkleştirme bağlacı 90, 92

karşıtlık 66, 67, 68, 88, 161, 427, 428, 521

kasdî imale 401

kaside-i beççe 192, 206, 209

kayıcı ünsüz 388

kelime kadrosu 175, 197, 204, 301, 302, 305

kısa aralık 95, 187, 229, 244, 257, 271, 273, 287, 289, 290, 296, 297, 342, 365, 477, 499, 506, 522, 524, 526, 531

kısa cümle 192, 405, 436

kısa hece 370, 396, 440

kısa ünlü 394, 399, 459, 528

kıvrımlı yineleme 36

kinaye 242

konu bütünlüğü 102, 486

koşutluk 154, 492

koşut (paralel) yineleme 36

küçük cümle 98, 463, 503, 504, 505, 506, 507, 510, 511, 514, 532

L

lâhık cinas 93, 94, 121, 130, 134

leff ü neşr 81

lirik söyleyiş 246

lirik şiir 224, 275

M

makta 111, 112

mana-takti uygunluğu 505

manaya uygun ses 360

mantıksal duraklama 99

matla 46, 48, 50, 58, 111, 112, 135, 155, 163, 165, 292, 445, 448, 473, 478, 480, 497, 523, 524, 531

med 31, 78, 79, 80, 81, 83, 85, 86, 96, 100, 106, 108, 131, 150, 151, 187, 195, 274, 275, 276, 325, 326, 372, 388, 392, 393, 404, 411, 413, 418, 423, 424, 425, 426, 427, 428, 429, 430, 431, 432, 433, 435, 436, 438, 439, 440, 441, 442, 443, 444, 445, 455, 458, 459, 460, 511, 516, 517, 518, 522, 527, 528, 529

mehter 209, 227, 235, 266, 279, 284, 332

mehterin musikisi 209

mehterin sesi 210

melodi 35, 36, 371

melodik 191, 194

melodik değer 179, 357

melodik düzen 21

melodik ses 178, 200, 244, 363, 365

melodik ünsüz 179

merhûn beyit 111, 503

mersiye 224, 241

methiye 109, 136, 140, 159, 161, 177, 205, 208, 338

metinsel yineleme 37

metin seviyesindeki tekrar 102, 522

mısra başı kafiye 36

muharref cinas 117, 145

muhtevaya uygun ses 275, 277, 280, 281

muhtevaya uygun vezin 372

mukaddem u muahher 37

murassa 152

musammat gazel 478

musammat kafiye 478, 479, 518, 531

musiki 20, 22, 24, 25, 28, 36, 64, 69, 134, 178, 179, 180, 199, 202, 203, 371, 372, 466, 470, 515, 532

musiki aletleri 178, 199, 203

musiki araçları 180

mutarrafi cinas 118, 427, 481

muvazene 151, 164, 165

mübalâğa 84, 104, 428

mücerred kafiye 471

mükerrer cinas 122, 130, 131, 145, 294, 438, 481

mümasale 151, 162, 163, 164, 165

müreddef gazel 486

müreddef kafiye 470, 531

mürekkeb cinas 116, 294

müsavi 152

müşakale 28, 37, 38, 39

müşevveş cinas 119

müşterek ses tecrübesi 358

mütenazır 152

mütevazın 151, 152

müvazane 28, 162

müvâzi 152

müzeyyel cinas 90, 119, 222

müzikal 490, 503

müzikal dalga 298

müzikal değer 22, 23, 69, 102, 139, 162, 228, 241, 244, 252, 297, 360

müzik aleti 179, 235, 236, 249, 261, 526

müzikal etki 207, 212, 229, 241, 478

müzik aletleri 236, 248, 349, 524, 527

müzikalite 136, 168, 229, 265, 486, 508

müzikal unsur 467

müzik cümlesi 503

müzik ögesi 23, 371

N

nâkis cinas 117, 119

nesib 176

nesne 272, 359, 388

nida 83, 94, 105, 109, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 154, 195, 239, 243, 291, 327, 335, 371, 427, 428, 430, 435, 436, 453, 524, 529, 530

nida gazeli 150

O

odak kelime 124, 133, 137, 523, 524

onomatope 76, 213

ortada lâhık cinas 121

ortak muhteva 333

ortak ses 83, 88, 93, 95, 97, 104, 139, 157, 161, 162, 163, 164, 165, 358, 388, 466, 482, 483, 484, 500, 508, 512, 522, 523

ortak ses tecrübesi 185, 189, 204, 524

ortak söz dünyası 189

ortak sözlü paralelizm 100

ortak sözlü sıralama 513

ortak sözlü tekrar 92, 511, 514

ortak söz ve ses 255

ortak ünlü ve ünsüzler 130

Ö

önceleme 106, 256, 276, 326, 506

ön damak ünsüzü 213, 289

ön kafiye 50

ön ses 181, 189, 199, 201, 212, 261, 289, 292

önyineleme 36, 37, 41, 110

ötümlü ünsüz 247

özne 151, 242, 245, 272, 359, 436

P

paralel 93, 102, 104, 108

paralel düzen 256

paralel görünüm 402

paralel imale 398, 409, 529

paralelizm 31, 41, 94, 103, 106, 108, 136, 151, 152, 154, 159, 161, 162, 163, 196, 206, 207, 208, 282, 290, 483, 492, 506, 508, 513, 524
paralel kullanım 400
paralellik 70, 84, 88, 89, 90, 92, 152, 159, 484, 492, 522
paralel söyleyiş 151, 164
paralel söz tekrarı 58
paralel tekrar 50
paralel unsur 165
paralel yapı 32, 50, 88, 102, 103, 106, 109, 136, 137, 154, 157, 161, 162, 164, 165, 513, 522, 524
patlayıcı ses 247, 287, 339
patlayıcı ünsüz 178, 184, 188, 197, 199, 204, 213, 217, 222, 278, 281, 282, 286
pekiştirme 102
periyodik dalga 178
Prens Said Halim Paşa. *Bkz.* Said Halim Paşa

R

redd-i matla 37, 111, 523
redd-i mısra 37
reddü'l-acz ale's-sadr 28, 36, 37, 39, 40, 111
redif 27, 28, 29, 30, 31, 35, 36, 37, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 64, 84, 90, 98, 102, 154, 165, 214, 220, 224, 230, 238, 242, 243, 247, 250, 251, 252, 258, 268, 290, 293, 296, 301, 348, 359, 370, 371, 400, 436, 463, 465, 466, 467, 477, 478, 483, 484, 485, 486, 490, 491, 493, 494, 496, 497, 499, 500, 501, 505, 510, 513, 519, 521, 524, 526, 527, 531
retorik 37
revi 164, 471, 491, 499
ritim 20, 24, 26, 27, 28, 30, 41, 83, 84, 88, 95, 97, 129, 185, 227, 230, 238, 250, 369,

370, 371, 403, 405, 423, 424, 428, 439, 462, 463, 473, 479, 492, 493, 501, 502, 503, 504, 505, 507, 508, 510, 512, 513, 515, 516, 517, 518, 519, 521, 529, 531, 532
ritmik akıcılık 151
ritmik akış 81, 100, 170, 191, 202, 252, 253, 257, 259, 274, 288, 289, 526
ritmik akışkanlık 88, 490, 491, 499, 516, 531
ritmik anlam 371
ritmik doku 476
ritmik duraklama 99
ritmik düzen 252, 253, 254, 256, 257, 263, 369, 506, 510
ritmik düzenlenme 473
ritmik hareket 69, 82, 83, 84, 86, 87, 101, 342, 369, 506, 518, 519
ritmik uyum 153
ritmik yapı 96, 97, 98, 358, 370, 462, 463, 500, 510, 511, 518, 530, 532

S

Sabahaddin Bey. *Bkz.* Prens Sabahaddin Bey
sapma 418
sedalı ünsüz 175
sentaks 254, 296, 502, 503, 507, 508, 518
sentaktik paralelizm 154, 492
sentaktik ritim 503, 506
sert ünsüz 207, 277, 280
ses akışı 98, 130, 229, 237, 240, 244, 245, 251, 253, 254, 258, 259, 300, 428, 446, 505, 512, 525
ses-anlam-ahenk birlikteliği 224, 275
ses-anlam-ahenk örtüşmesi 281
ses-anlam bütünlüğü 221, 360, 515, 525
ses-anlam ilişkisi 138, 204, 280, 281, 283, 297, 360, 363, 364, 466, 526
ses bağı 241
sesbilgisel yineleme 36
ses bilgisi 178, 361

sesbilimi 361
ses birlikteliği 135, 208
ses bütünlüğü 133, 136, 162, 241, 510, 523
ses dağılımı 64, 69, 79, 84, 135, 137, 138, 140, 142, 175, 176, 177, 196, 202, 215, 238, 250, 290, 293, 331, 358, 359, 361, 364, 469, 470, 522, 523
ses dalgalanması 21, 30
ses dalgaları 224
ses değeri 37, 97, 165, 289, 343, 407, 409, 430, 476, 496
ses devamlılığı 301, 439
ses düzeni 64, 70, 71, 77, 82, 88, 90, 98, 140, 141, 145, 156, 164, 165, 177, 182, 196, 197, 213, 215, 216, 217, 218, 233, 246, 271, 273, 277, 281, 283, 285, 331, 334, 339, 342, 353, 358, 359, 360, 361, 364, 411, 447
ses düzenlemesi 31, 71, 76, 92, 130, 166, 169, 327, 334, 345, 428, 485, 524
sese dayalı ilişki 96
ses estetiği 153
ses etkisi 143, 214
ses gelişimi 26
ses-hece tekrarları 162
ses ilişkisi 93
ses incelemesi 31, 360, 361, 362, 364
ses kompozisyonu 138, 186, 197, 525
sesler arası uyum 94
ses objesi 178, 202
ses ortaklığı 123, 165, 510
ses ögesi 64, 79, 146, 168, 178, 180, 181, 187, 191, 193, 194, 196, 199, 200, 203, 209, 210, 211, 226, 227, 228, 235, 236, 248, 259, 266, 268, 269, 284, 332, 333, 344, 345, 349, 352, 358, 521, 524, 525, 526, 527
ses sanatı 31, 129, 150, 325, 402, 403, 418, 435, 523, 529
ses taklidi 80, 522

ses telleri 178, 187, 197, 200, 223, 224, 265
ses temelli ritim 371
ses tenasübü 358
ses tercihi 469
ses tonu 445
ses unsuru 84, 97, 108, 188, 221, 359, 418
ses uygunluğu 69
ses uyumu 29, 98, 115, 130, 133, 188, 189, 204, 220, 411, 499, 505, 523, 531
ses ve anlam sanatı 404, 405
ses ve anlam uyumu 85
ses ve gürültü 79, 187
ses ve hareket 269, 511
ses ve hareket ögesi 192, 350, 351, 524, 527
ses ve hece tekrarı 220, 228, 242
ses ve muhteva ilişkisi 214
ses ve söz bütünlüğü 140
ses ve söz düzeni 70, 71
ses ve vurgu yapısı 396
ses yansımaları 29
ses yapısı 28, 151, 166, 390, 392, 404, 414, 436
ses yinelemesi 83, 169
ses yoğunluğu 403, 407
sıralama 370, 509, 510, 512, 513, 514, 527, 532
sıralamalı anlatım 492
sıralamaya dayalı ritim 514
sıralı cümle 503
sıralı söz dizimi 512
sıralı tekrar 95, 96, 97, 98, 100, 110, 463, 505, 522
sıralı unsur 514
sıralı yapı 511
sızıcı ses 205, 206, 207, 261, 265, 273, 325
sızıcı ünsüz 204, 206, 217, 259, 261, 270, 271, 287, 293
simetri 91, 136, 152
simetrik 32, 50, 102, 151, 162, 165, 250, 256, 268, 298, 300, 326, 503, 518, 523, 524

sistemli imale 403
sistemli söz tekrarları 40, 358
sistemli ve bilinçli imaleler 406, 529
sonda lâhuk cinas 122, 127
soru edatı 91, 106
söyleyiş temelli ritim 370
söz dizimi 106, 159, 370, 463, 502, 507,
510, 511, 512, 517, 527
sözdizimsel yineleme 37
söz düzeni 70, 88, 90, 93, 94, 102, 425, 522
söz kalıpları 159
söz simetrisi 166
söz tekrarları 30, 31, 41, 48, 50, 61, 63,
64, 68, 69, 138, 166, 521
söz ve anlam yapısı 161
stilistik çalışma 170
sürekli ses 351
sürekli ünsüz 268, 269

T
tablo 81, 82, 84, 130, 141, 171, 177, 183,
193, 194, 198, 301, 304, 329, 353, 378, 502
taklidî ahenk 76, 77, 78, 79, 80, 81, 84,
108, 180, 181, 186, 187, 188, 195, 201,
213, 214, 221, 222, 265, 268, 269, 271,
272, 275, 276, 280, 302, 335, 359, 404,
505, 522, 524, 525, 526
takti 95, 97, 253, 374, 423, 424, 461, 462,
463, 492, 505, 508, 509, 510, 518, 519, 530
takti-anlam örtüşmesi 95, 96, 97, 98,
253, 463, 530
taktinin ritmi 98, 424, 462, 463, 505, 519
tam cinas 116
taamlama kesresi 331, 374, 375, 376, 377, 528
tam paralelizm 102, 103, 155, 478
tarsi 28, 30, 37, 151, 152, 161, 164, 165,
409, 483
tedric 36, 509
tedvir 37
tegazzü 177, 209

tekrir 28, 29, 30, 36, 37, 40, 50, 154, 371
telmi 138, 163
tenasüp 84, 209
tenazur 152
tensik 30, 509
terkib-i atfı 59, 97, 512, 513
terkib-i tekerrürü 82, 83, 90, 99, 439
teşabüh 152
tevazün 152
tevriye 65, 181, 226, 248, 291, 521
tezat 68, 426, 427
tezatlı yapı 138
tırmanma 36
titrek ünsüz 252
tizlik-peslik 331
tok ses 280, 284
tonlu-akıcı 229, 236, 241, 471
tonlu-patlayıcı 175, 178, 179, 194, 195,
197, 199, 200, 201, 202, 203, 213, 223,
231, 283, 284, 286, 471, 525
tonlu ses 186, 191, 192, 228, 233, 244,
246, 249, 470
tonlu ünsüz 175, 178, 180, 184, 185, 188,
197, 203, 211, 223, 230, 236, 237, 244,
249, 287, 289, 293, 470
tonsuz-patlayıcı 175, 177, 186, 187, 197,
200, 203, 207, 211, 213, 216, 218, 220,
221, 223, 231, 244, 275, 279, 282, 284,
286, 326, 335, 339, 365, 471, 526
tonsuz ses 220, 246, 265, 270, 274, 275,
276, 277, 278, 280, 284, 325, 359, 513, 525
tonsuz-sızıcı 177, 194, 195, 196, 197, 204,
206, 207, 209, 212, 221, 223, 231, 244,
260, 262, 266, 267, 270, 271, 275, 276,
287, 326, 327, 365, 525, 526
tonsuz ünsüz 78, 79, 180, 182, 187, 206,
208, 213, 217, 218, 222, 235, 259, 260,
266, 267, 268, 270, 271, 272, 278, 279,
280, 281, 282, 283, 284, 302, 304, 327,
333, 335, 339, 513, 525, 526

tunç kafiye 479, 480, 481, 531
Tunuslu Hayreddin Paşazâde Salih Paşa.
Bkz. Salih Paşa, Damad

U
ulama 100, 149, 191, 192, 372, 405, 418,
423, 424, 444, 446, 447, 448, 449, 450,
451, 452, 453, 454, 455, 500, 501, 527,
529, 530, 531
uyumlu ses 473
uzun hece 455
uzun ünlü 146, 374, 389, 390, 393, 394,
395, 459, 470, 528, 531
uzun ünlülü 392, 394, 440, 441, 528

Ü
üçlü söz tekrarı 61, 63, 91
ünlem 109, 148, 149, 151, 291, 428, 429,
431, 432, 435, 453, 530
ünlü iniş çıkışı 148
ünlü uzunluğu 389, 395

V
vezin 20, 22, 27, 28, 29, 30, 31, 64, 370,
371, 372, 374, 423, 440, 446, 450, 452,
453, 461, 463, 485, 501, 509, 519, 520,
527, 532
vezin kaygısı 452
vezin zarureti 381, 395, 414, 423, 528, 530
vurgu 406
vurgulama 100, 102

Y
yalnız imale 412, 413
yalnız ses 81, 325, 326, 327, 361
yankı 77, 108, 201, 210, 268, 294, 333
yankı kafiyesi 480, 482
yankı mazmunu 77, 108, 201
yankı sesi 481
yansımaya 76, 80
yansımaya kelime 76, 80
yansımaya ses 78, 522
yarım paralelizm 41, 154, 156, 159
yarı ünlü 388
yatay eşitlik 161, 162, 163
yatay karşıtlık 161
yatay ve dikey eşitlik 161, 524
yatay ve dikey karşıtlık 162, 524
yek-ahenk 102, 107, 108, 364, 486
yumuşak ünsüz 178, 184
yuvarlak ünlü 330, 403, 407
yuvarlak ünsüz 77

Z
zengin kafiye 470, 479
zıt koşt yineleme 36
zıt yapılı yineleme 36
zihaf 220, 372, 402, 418, 455, 457, 458,
459, 460, 464, 527, 530
zü'l-kavâfi 483

HASAN KAPLAN, 1982'de Şemdinli'de doğdu. İlk ve ortaokulu Kahramanmaraş'ın Ekinözü ilçesinde tamamladı. 2000 yılında Reyhanlı/Hatay'da Yahya Turan Anadolu Öğretmen Lisesini bitirdi. 2005'te Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği bölümünden mezun oldu. Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı'nda 2005'te başladığı yüksek lisansını 2008'de Prof. Dr. İ. Hakkı AKSOYAK'ın danışmanlığında "Mustafa Refik Efendi ve Divanı" adlı tezıyla tamamladı. Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı'nda 2008'de başladığı doktorasını 2013'te Prof. Dr. Cemal KURNAZ'ın danışmanlığında Bâkî'nin Ses Dünyası adlı tezıyla tamamladı.

2005-2009 yılları arasında Millî Eğitim Bakanlığına bağlı çeşitli okullarda Türk dili ve edebiyatı öğretmeni olarak görev yaptı. 2009'da Gazi Üniversitesinde Türk Dili okutmanı olarak göreve başladı. 2016'ya kadar Gazi Üniversitesi TÖMER bünyesinde görev yaptı. 2016'da Mustafa Kemal Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'ne Yrd. Doç. Dr. olarak atandı. Hâlen aynı üniversitede öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır.

Bâkî'nin Ses Dünyası

"Üstâd elinde ser-te-ser âhenk olur lîsân
Mizrâba ses verir kelimâtiyle tel gibi"

diyor bir beytinde Yahya Kemal. On altıncı yüzyılın "sultânü'ş-şu'arâ"sı Bâkî işte böyle bir şair. Şiirlerinde ahenk büyük önem veren, birbiriyle uyumlu sesler barındıran kelimeleri kullanarak sesler arası uyum yakalayan Bâkî, Türkçenin ahenk ustalarından biridir. Onun şiiri baştan sona bir uyumdur. Bâkî, türlü ahenk yolları ile belirgin kılmak, dikkati çekmek, pekiştirmek, vurgulamak, yansıtmak, çağrıştırmak, estetik bir hayranlık uyandırmak istemiştir. Şair, şiirlerinde ritmik yapıyı da sağlam bir şekilde kurmuştur.

Bu eserde, Bâkî'nin şiirleri ses ve çeşitli düzeydeki tekrarlar yönünden incelenmiş, her bir sesin sağladığı ahengin diğer seslerle ve anlamla olan münasebeti gösterilmiştir. Eserde Bâkî'nin vezin, kafiye, sıralama, cümle yapısı ve tekrarlar yoluyla sağladığı ritim; seslenmeye dayalı edebî sanatlar, tekrarlar, aliterasyon, asonans ve paralelizm ile sağladığı ahenk incelenmiştir. Bâkî, bir beytinde şöyle söylemektedir:

"Âvâzeyi bu 'âleme Dâvûd gibi sal
Bâkî kalan bu kubbede bir hoş sadâ imiş"

Âleme hoş bir seda bırakmak isteyen şairin isteğine ulaştığını, sedasıyla baki kaldığını söylersek abartmış olmayız. Bâkî, şiirlerini Türkçenin sesiyle taçlandırarak edebiyatının başarılı ses şairlerinden biri olmuştur. Bugün Bâkî'nin şiirinden bize hoş sedalar, ahenkli söyleyişler, anlamla örtüşen ses ve ritmik yapı düzenlemeleri ön emelisi de Türkçenin Orta Asya'dan gelip Anadolu'da İslam medeniyetiyle zenginleşen sesi kalmıştır. Bu eserle şairin ses dünyasındaki yolculuğumuz okuyucuya sunulmuştur.

DÜN BUGÜN YARIN YAYINLARI

Ankara Caddesi, Ünal Han No: 21/4
Cağaloğlu, Eminönü - Fatih / İstanbul
Tel. - Faks: +90 212 526 98 06
www.dby.com.tr • dby@dby.com.tr

ISBN: 978-605-4635-41-2

9 786054 635412